

Geweld tegen mensen en dieren

Denken over correlatie, causatie en de angst voor valse positieven*

Janine Janssen

Geweld mag zich voortdurend in een brede maatschappelijke belangstelling verheugen. De laatste jaren is ook de aandacht voor geweld tegen dieren toegenomen. Denk in dit verband alleen al aan de verontwaardiging die Rudolf K., beter bekend onder zijn bijnaam de ‘Beul van Twente’, ten deel viel nadat bleek dat hij een zwerver gedood had en in de periode 2000-2004 een groot aantal dieren had gemarteld. Niet alleen in deze casus maar al veel langer wordt nagedacht over een relatie tussen intermenselijk geweld en geweld tegen dieren, een relatie die in de literatuur ook wel de *cruelty link* wordt genoemd. Wat is dat voor link? Hoe wordt over die relatie tussen intermenselijk geweld en geweld tegen dieren gedacht?

1 Inleiding: achtergrond en vragen over de *cruelty link*

Een lange historie

Voorals in Groot-Brittannië en in de Verenigde Staten bestaat al langere tijd belangstelling voor wat in de literatuur ook wel de *cruelty link* wordt genoemd: de relatie tussen geweld tegen mensen en geweld tegen dieren. De gedachte dat er een relatie bestaat tussen intermenselijk geweld en agressief gedrag van mensen naar dieren is overigens zo oud als de weg naar Rome. Thomas van Aquino kaartte dit al in de dertiende eeuw aan, en Immanuel Kant veroordeelde het mishandelen van dieren omdat hij bang was dat dergelijk gedrag zou leiden tot een verharding van de intermenselijke omgang. Kant zat op die lijn en sprak zich uit tegen deelname van slagers aan het Engelse jurysysteem. Deze mensen waren immers uit hoofde van hun professie wreed tegen dieren, dus hoe zouden zij dan ooit op menselijke wijze over verdachten kunnen oordelen? De filosoof John Locke volgde dezelfde redeneertrant en bekeek slagers eveneens met argusogen. Verder vroeg hij aandacht voor kinderen die dieren mishandelden. Locke was er namelijk

* Dr. Janine Janssen is hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld voor de Nederlandse politie en universitair docent bij de vakgroep Strafrecht en Criminologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Verder publiceert zij frequent over mens-dierrelaties in de criminologie. Bij het schrijven van dit artikel heeft de auteur zeer intensief gebruikgemaakt van een eerdere publicatie over dit onderwerp van haar hand: J. Janssen, ‘De “cruelty link” nader bekeken. Een kritische blik op onderzoek naar de relatie tussen (huiselijk) geweld tegen mensen en dieren’, *Tijdschrift voor Veiligheid en Veiligheidszorg* 2005, 4, p. 21-31. In feite is deze bijdrage een actualisering van het zojuist genoemde artikel.

op beducht dat wanneer kinderen dit gedrag niet tijdig werd afgeleerd, dat hun omgang met medemensen negatief zou beïnvloeden. De gedachte dat een betere behandeling van dieren intermenselijke omgangsvormen ten goede zou komen, speelde een belangrijke rol bij de opkomst van de eerste dierenbeschermingsbewegingen in de negentiende eeuw.¹ Ongeveer in het laatste kwart van de twintigste eeuw werd meer frequent het pleidooi gehoord dat dieren niet alleen beschermd moesten worden in het belang van de menselijke samenleving, maar vooral ook om hun eigen welzijn.

Twee soorten series

Wanneer er gesproken wordt over criminaliteit met een serieel karakter, dan wil dat niet alleen zeggen dat het om als crimineel bestempelde handelingen gaat die achtereenvolgens plaatsvinden in de zin dat eerst delict A wordt gepleegd en vervolgens delict B. Bij 'seriële criminaliteit' worden buiten die chronologische volgorde dikwijls ook andere relaties verondersteld. Er zou bijvoorbeeld sprake kunnen zijn van een causale relatie: het plegen van delict A veroorzaakt het plegen van delict B. Causaliteit is een hele sterke relatie. Maar het kan natuurlijk ook voorkomen dat er een verband of wisselwerking vermoed of geconstateerd wordt waarvan de richting of de chemie nog niet helemaal duidelijk is. Dan gaat het om samenhang of correlatie. Inmiddels is de *cruelty link* een van de meest beschreven onderwerpen geworden op het sociaalwetenschappelijke veld van onderzoek naar mens-dierrelaties. Er worden twee verschillende series onderscheiden en derhalve is er sprake van twee categorieën onderzoek en publicaties: dierenmishandeling als onderdeel van huiselijk geweld en dierenmishandeling als voorspeller van later gewelddadig gedrag.² In feite gaat het op beide thematische velden om seriematig gepleegd geweld. Alleen gaat het om andersoortige vormen van opeenvolgend geweld. Bij geweld tegen dieren in huiselijke kring raken dieren als gezinsleden verzeild in de 'cyclus van geweld', die bestaat uit een opbouw van spanning, een geweldsexplosie, een fase van ontspanning en opnieuw weer een opbouw van spanning, waarbij de zojuist genoemde stappen zich herhalen. Bij onderzoek naar de relatie tussen geweld tegen dieren en later gewelddadig gedrag wordt dikwijls de 'graduatie-' of de 'escalatiehypothese' in stelling gebracht: dierenmishandeling is dan een eerste stap in een ontwikkeling naar intermenselijk geweld, dat moreel gezien als zwaarder wordt beoordeeld. In de volgende twee paragrafen worden enkele inzichten uit onderzoek op beide velden beschreven. Paragraaf 4 is geheel gericht op de beperkingen en kritiek op dergelijk onderzoek. Om alvast een tipje van de sluier op te lichten: dergelijk commentaar heeft vaak te maken met de samenhang en de correlatie die tussen intermenselijk geweld en geweld tegen dieren worden verondersteld. Tot slot wordt de balans opgemaakt: hoe staat het met

- 1 G. Cazaux, 'Verband tussen geweld jegens dieren en geweld jegens mensen', in: G. Cazaux (red.), *Mensen en andere dieren. Hun onderlinge relaties meervoudig bekeken*, Leuven/Apeldoorn: Garant-Uitgevers 2001, p. 279-296.
- 2 G. Cazaux, *Anthropocentrism and speciesism regarding animals other than human animals in contemporary criminology. Analysing the concept 'animal abuse in criminological science and Belgian legislation regarding the protection and welfare of animals*, Gent: University of Gent, Faculty of Law 2001/2002.

de kans op ‘valse positieven’, dat wil zeggen de onterechte betichting van gewelddadig gedrag?

2 Huisje, boompje, beestje

Allereerst dan de relatie tussen huiselijk geweld en geweld tegen dieren: onder huiselijk geweld wordt geweld verstaan dat door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer is gepleegd. De daders kunnen (ex-)partners, gezinsleden, familieleden en huisvrienden zijn. Het geweld hoeft niet alleen fysiek van aard te zijn, maar het kan ook psychisch en/of seksueel getint zijn.³ In de literatuur over huiselijk geweld wordt aangegeven dat dit soort geweld niet begrepen moet worden als ‘losse incidenten’. Er is dikwijls sprake van een seriematig karakter, dat ook wel omschreven wordt als de ‘cyclus van geweld’. In grote lijnen ziet die cyclische serie er als volgt uit: het begint met opbouw van spanning, waarop een explosie volgt. Na die gewelddadige ontlading is er een fase van ontspanning, ook wel de wittebroodsweken of de *honeymoon* genoemd. Er wordt beterschap beloofd, het lijkt allemaal goed te komen, totdat er weer rimpelingen ontstaan, die de opbouw van nieuwe spanningen tot gevolg hebben. Om tal van redenen is het voor slachtoffers moeilijk om dit ritme te doorbreken. In extreme gevallen kan een vorm van traumatische gehechtheid het een slachtoffer beletten de biezen te pakken. Maar natuurlijk spelen ook economische afhankelijkheid, het hebben van kinderen of angst een rol bij de keuze om de relatie niet te verbreken.⁴ Huisdieren kunnen eveneens bij deze cyclus betrokken raken. Vanaf het midden van de vorige eeuw verschijnt er onderzoeksliteratuur over de relatie tussen geweld tegen dieren en huiselijk geweld.⁵ In Nederland is overigens slechts één onderzoek op dit gebied verricht.⁶ Een pionier op dit terrein is Ascione.⁷ Hij vroeg onder meer aan vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in Amerikaanse blijf-van-mijn-lijfhuizen of zij huisdieren hadden en of die ook mishandeld werden. Van de 38 vrouwen die aan dit onderzoek meewerkten, gaf ongeveer 70% aan dat hun partner bedreigd had het huisdier te doden of dit ook echt had gedaan. In totaal gaf 57% aan dat het huisdier ook daadwerkelijk letsel werd toegebracht. Ongeveer 60% van deze vrouwen had kinderen. Bijna een derde van deze moeders gaf aan dat één of meer kinderen een dier wel eens pijn hadden

3 L.M. van der Knaap, F. el Idrissi & S. Bogaerts, *Daders van huiselijk geweld*, Den Haag: BJu 2010.

4 M. Malsch & W. Smeenk, ‘Politie en huiselijk geweld: visies op straf en hulpverlening’, *Tijdschrift voor Veiligheidszorg* 2004, 1, 18-31; M. Malsch, S.M. Visscher & J. Muijsken, *Relatiecriminaliteit binnen Politieregio Haaglanden*, Leiden: Rapport NSCR-2004-6.

5 L. Merz-Perez. & K.M. Heide, *Animal cruelty. Pathway to violence against people*, Oxford: AltaMira Press 2004.

6 M.J. Enders-Slegers & M. Janssen, *Cirkel van geweld. Verbanden tussen dierenmishandeling en huiselijk geweld*, Utrecht/Amsterdam: Universiteit Utrecht/Stichting DierZijn 2009.

7 F.R. Ascione, C.V. Weber & D.S. Wood, ‘The abuse of animals and domestic violence: a national survey of shelters for women who are battered’, *Society and Animals* 1997, 3; F.R. Ascione & Ph. Arkow, *Child abuse, domestic violence and animal abuse. Linking the circles of compassion for prevention and intervention*, West Lafayette: Purdue University Press 1999.

gedaan of zelfs hadden gedood.⁸ In de literatuur worden verschillende verklaringen gegeven voor agressie in huiselijk verband richting dieren. Een mogelijke verklaring is dat de dader jaloers is op de nauwe band die tussen zijn (of haar) menselijke slachtoffer en het huisdier bestaat. Daarnaast kan de dader misbruik maken van die bijzondere relatie tussen mens en dier door bijvoorbeeld te dreigen het dier te slaan, te doden of weg te geven om zo zijn menselijke slachtoffer onder druk te zetten.⁹ Dan is er ook nog de oude zegswijze: 'De man slaat de vrouw, de vrouw slaat het kind en het kind slaat de hond.' Dit wil zeggen dat binnen de hiervoor beschreven geweldscyclus eenieder zijn frustratie en agressie kwijt moet kunnen. Het mishandelen van een huisdier vervult dan een 'ventiel functie' voor de zwakste en meest kwetsbare gezinsleden, namelijk de kinderen.

3 Dierenmishandeling als voorspeller van later gewelddadig gedrag

Naast dierenmishandeling op het gebied van huiselijk geweld is er ook een lijn van onderzoek en denken die zich richt op de voorspellende waarde van dierenmishandeling met betrekking tot later gewelddadig gedrag in de levensloop. Populair gezegd komt het erop neer dat jong geleerd, oud gedaan is. Deze zegswijze is ook van toepassing op de wijze waarop kinderen later als volwassenen met dieren en mensen om zullen gaan. Hun latere gedrag als volwassenen zal deels bepaald worden door de normen en waarden die ze op dit gebied van huis uit hebben mee gekregen.¹⁰ Met betrekking tot de voorspellende waarde van dierenmishandeling is pionierswerk verricht door de psychiater Mac Donald, die in de jaren zestig van de vorige eeuw onderzoek deed onder 48 psychotische en 52 niet-psychotische patiënten. Hij kwam onder meer tot de conclusie dat patiënten met een uitgesproken sadistische aanleg in hun jeugd vaak drie gemeenschappelijke kenmerken hadden: bedplassen, brandstichting en het martelen van kleine dieren. Mac Donald plaatste echter zelf vraagtekens bij de voorspellende waarde van deze drie kenmerken. Het zou met name moeilijk zijn om uitspraken te doen over toekomstig gedrag van personen die bedreigd hadden iemand te vermoorden, maar in de praktijk nog nooit een moord of doodslag gepleegd hadden.¹¹ In de tweede helft van de jaren zestig van de vorige eeuw is opnieuw gekeken naar de voorspellende waarden van deze drie kenmerken door de psychiaters Hellman en Blackman. Deze onderzoekers leken meer steun voor de voorspellende waarde van deze drie specifieke gedragingen te vinden. Interessant is verder dat deze onderzoekers in navolging van de beroemde antropologe Margaret Mead rekening hielden met het feit dat er onderscheid gemaakt moet worden tussen het martelen of doden van

8 F.R. Ascione, 'Battered women's reports of their partners' and their children's cruelty to animals', *Journal of emotional abuse* 1998, 1, p. 119-133.

9 C.D. Raupp, 'Treasuring, trashing or terrorizing: adult outcomes of childhood socialization with animals', *Society and Animal* 1999, 2, p. 1-14; C.P. Flynn, 'Battered women and their animal companions: symbolic interaction between human and nonhuman animals', *Society and Animals* 2000, 2, p. 1-4.

10 Raup 1999.

11 Merz-Perez & Heide 2004.

dieren die als ‘goede’ of als ‘slechte’ dieren worden gezien. Hellman en Blackman gingen in hun onderzoek dan ook uit van het martelen of doden van honden, katten en jonge dieren omdat die in de westerse samenleving het predicaat ‘goed’ meekrijgen. Het doden van dieren die het stempel ‘slecht’ meekrijgen – omdat zij bijvoorbeeld als een vorm van overlast worden gezien (zoals ratten, muizen of spinnen, hoewel die tegenwoordig steeds vaker als huisdier worden gehouden) – heeft emotioneel gezien immers een heel andere lading.¹² De afgelopen decennia is het onderzoek naar de voorspellende waarde van dierenmishandeling verder voortgezet.¹³ Zo is er inmiddels ook een aantal studies verschenen waarin de levenslopen van seriemoordenaars onder de loep worden genomen. Na bestudering van deze levensgeschiedenissen is gebleken dat een aanzienlijk deel van deze moordenaars zich in hun jonge jaren schuldig hebben gemaakt aan dierenmishandeling.¹⁴ In 1952 publiceerde de American Psychiatric Association voor het eerst het *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM). Dit is een bekend classificatiesysteem van psychiatrische stoornissen. In de eerste edities werd nog geen specifieke aandacht besteed aan dierenmishandeling, maar daar komt later verandering in. In 1980 blijkt in DSM-III een nieuw kopje te zijn opgenomen, namelijk ‘Conduct Disorder’, waarvoor in het Nederlands het woord ‘gedragsstoornis’ wordt gebruikt. In 1987 verschijnt DSM-III-R en wordt het fysiek mishandelen van dieren beschreven als een kenmerk van ‘conduct disorder’. Voor klinische medici is het dan echter nog niet duidelijk of het fysiek mishandelen van dieren dichter ligt bij het vernielen van goederen of bij het fysiek mishandelen van mensen. Bij het verschijnen van DSM-IV in 1994 is de balans doorgeslagen naar de relatie met agressie tegen mensen. In DSM-IV is namelijk een lijst symptomen opgenomen onder het kopje ‘Agression to People and Animals’.¹⁵

4 Beperkingen en kritiek op onderzoek naar de *cruelty link*

Methoden en technieken van onderzoek

Wie verbanden of zelfs causale relaties wil aantonen, moet aan stevige methodologische eisen tegemoetkomen. Op dit vlak kunnen er echter nogal wat kanttekeningen bij studies naar de *cruelty link* worden geplaatst. Zo doen sommige onderzoeken enigszins anekdotisch aan. Verder is het de onderzoekers lang niet altijd mogelijk gebleken om de door respondenten te berde gebrachte informatie te controleren over in het verleden gepleegde delicten en maatschappelijk gezien onwenselijke gedragingen. Wanneer het gaat om het reconstrueren van belangrijke gebeurtenissen en gedragingen in de jeugd (zoals bedplassen, het stichten

12 Merz-Perez & Heide 2004.

13 Zie voor een overzicht: Merz-Perez & Heide 2004, p. 38-40.

14 Zie o.a.: F.H. Leibman, ‘Serial murders: four case histories’, *Federal Probation* 1989, p. 41-45; J. Wright & C. Hensley, ‘From animal cruelty to serial murder: applying the graduation hypothesis’, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 2003, 1, p. 71-88.

15 R. Lockwood & F.R. Ascione, *Cruelty to animals and interpersonal violence: readings in research and application*, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press 1998.

van brand en het mishandelen van dieren), zijn onderzoekers vaak geheel afhankelijk van informatie uit dossiers. Als respondenten gevraagd wordt naar de beleving van hun vroege jeugd, zitten daar weer andere methodologische problemen aan. De herinnering kan de ervaring en beleving van de jonge jaren hebben vertekend. In dit verband kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de reconstructies van levenslopen van seriemoordenaars. Ook is het bijzonder moeilijk om in een dergelijke populatie met grote groepen respondenten of casussen te werken, laat staan met controlegroepen.¹⁶ De criminoloog Van Gemert heeft een biografie gepubliceerd over een gewelddadige man die in zijn leven ook huisdieren heeft mishandeld: 'De verzamelde data mogen rijk en gevarieerd zijn, maar het leven van een persoon is zo complex dat het haast onmogelijk is daar op een bevredigende manier verslag van te doen. Er dienen zich paradoxen aan, die op basis van verzamelde informatie soms ontrafeld en geduid kunnen worden, maar op andere momenten ontbreekt het aan gereedschap of kennis om dat te doen. Jan doodt dieren als hij zijn echtgenotes onder druk wil zetten, maar met zijn hond Tequila heeft hij een warme band (...) Aan het eind van de rit staat de biograaf bepaald niet met lege handen, desondanks moet hij erkennen dat raadsels resteren'.¹⁷ Van Gemert spreekt dan ook van een 'criminologie van de losse eindjes'.

Definiëren van huiselijk geweld

Een gedegen operationalisatie van variabelen die in een onderzoek onder de loep worden genomen, behoort tot het alfa en omega van het ontwikkelen van een goede onderzoeksopzet. Hoe variabelen uiteindelijk geoperationaliseerd worden, wordt mede bepaald door de manier waarop geweld tegen mens en dier door de onderzoekers wordt begrepen en gedefinieerd. De praktijk laat zien dat het hier niet om een exacte wetenschap gaat: opvattingen over en definities van geweld tegen mens en dier vormen een reflectie van maatschappelijke debatten en ontwikkelingen. Het huidige debat in Nederland over geweld in huiselijke kring is min of meer gestart onder de noemer 'vrouwenmishandeling'. In de loop der tijd is duidelijk geworden dat niet alleen vrouwen en kinderen het slachtoffer van deze vorm van geweld worden, maar ook mannen en ouderen. Bovendien komt huiselijk geweld zowel in hetero- als homoseksuele relaties voor. Tegenwoordig bestaat er onder de vlag van 'huiselijk geweld' ook aandacht voor geweld tegen ouderen. Opvallend is echter dat er vrij weinig onderzoek is naar de relatie tussen het mishandelen van dieren en ouderen.¹⁸ Geweld wordt gaandeweg ook niet meer uitsluitend als fysiek geweld opgevat. Psychisch leed wordt dikwijls meegenomen bij het definiëren van geweld.

16 Merz-Perez & Heide 2004.

17 F. van Gemert, *Van prison gang tot TBS. Biografie van een gewelddadig man*, Meppel: Just Publishers 2001, p. 215.

18 M.L. Petersen & D.P. Farrington, 'Types of cruelty: animals and childhood cruelty, domestic violence, child and elder abuse', in: A. Linzey (Ed.), *The link between animal abuse and human violence*, Brighton: Sussex Academic Press 2009, p. 24-37.

Definiëren van geweld tegen dieren

Niet alleen bij intermenselijk geweld doen zich ontwikkelingen in opvattingen en definities voor. Datzelfde verschijnsel is ook waarneembaar als het gaat om onderzoek naar geweld tegen dieren. Ging het 'alleen' om het toepassen van fysiek geweld en/of is verwaarlozing ook in de analyse meegenomen? Is het dier psychisch leed toegevoegd? Petersen en Farrington stellen bovendien dat 'assessing cruelty based upon a single item can lack scope and detail, and structured interviewing can be labour-intensive and lengthy'.¹⁹ Kunnen in principe alle dieren mishandeld worden of reserveren wij de term dierenmishandeling alleen voor onze huisdieren? Is het slachten van een koe in een abattoir ook een vorm van geweld?²⁰ Zo ja, is dat dan een geoorloofde vorm van gewelddadig gedrag? En hoe staat het dan met jagen?²¹ Op al deze vragen zijn verschillende antwoorden mogelijk. Zo stellen Levin en Arluke dat met betrekking tot de *cruelty link* '(...) torturing animals like dogs and cats that have been heavily anthropomorphized in our culture, is much more likely to be a red flag'.²² Daarmee bedoelen ze dat honden en katten ons meer aan het hart gelegen zijn omdat we deze huisdieren als het ware 'vermenselijken' hebben: ze fungeren in feite als gezinsleden, daarom is geweld tegen dit soort dieren van een andere orde dan bijvoorbeeld het doodslaan van een vlieg. Hoe het ook zij, de resultaten van onderzoek naar de *cruelty link* kunnen dan ook alleen geïnterpreteerd en met elkaar vergeleken worden als onderzoekers hun vooraannames en definities glashelder weergeven. De praktijk zal leren dat het niet eenvoudig is, maar het serieus nemen van deze definitiekwestie zal wel tot spannende filosofische en ethische vragen leiden. Dit streven naar meer aangescherpte definities kan het debat over geweld alleen maar ten goede komen. De criminologen Cazaux en Beirne hebben overigens de volgende definitie voorgesteld: 'Dierenmishandeling is om het even welke daad die bijdraagt tot de pijn, de dood of het lijden van een dier, of dat anderzijds het welzijn van het dier bedreigt. Dierenmishandeling kan fysiek of psychologisch zijn, en het kan gaan om passieve verwaarlozing of omissie, en kan direct of indirect, opzettelijk of onopzettelijk zijn.'²³

Vertrekpunt: mens of dier?

Daarnaast lijkt het soms of geweld van mensen tegen dieren alleen als een soort bliksemafleider of waarschuwingssignaal wordt gezien. Cazaux wijst in dit verband op de kanaries die door mijnwerkers mee worden genomen in de mijnen. Zodra

- 19 M.L. Petersen & D.P. Farrington, 'Measuring animal cruelty and case histories', in: A. Linzey (Ed.), *The link between animal abuse and human violence*, Brighton: Sussex Academic Press 2009, p. 13-23.
- 20 L.J.E. Rutgers, J.M. Swabe & E.N. Noordhuizen-Stassen, *Het doden van gehouden dieren. Ja mits... of nee, tenzij?*, Utrecht: Universiteit Utrecht 2003.
- 21 J. Cooper, 'Hunting as an abusive sub-culture', in: A. Linzey (Ed.), *The link between animal abuse and human violence*, Brighton: Sussex Academic Press 2009, p. 302-316; P.N. Cohn & A. Linzey, 'Hunting as a morally suspect activity', in: A. Linzey (Ed.), *The link between animal abuse and human violence*, Brighton: Sussex Academic Press 2009.
- 22 J. Levin & A. Arluke, 'Reducing the link's false positive problem', in: A. Linzey (Ed.), *The link between animal abuse and human violence*, Brighton: Sussex Academic Press 2009, p. 163-171.
- 23 Cazaux 2001, p. 290.

het vogeltje het tijdige met het eeuwige verwisselt, weten de kompels dat zij zich uit de voeten moeten maken vanwege een tekort aan zuurstof. Het welzijn van het dier is hiermee ondergeschikt gemaakt aan dat van de mens. Cazaux geeft echter met klem aan dat het lijden van dieren op zichzelf de moeite van het aanpakken waard is.²⁴ Zoals de te hanteren definities samenhangen met de opzet van het onderzoek, zo hangen gedachten over de verhoudingen tussen mensen en dieren sterk samen met de invulling van de hiervoor beschreven definities. In het verlengde van deze serie vragen doemt dan al snel de volgende set op: wat is erger: geweld tegen mensen of tegen dieren? De een vindt geweld tussen mensen meer afkeurenswaardig dan geweld van mensen tegen dieren. De ander heeft weer minder compassie met menselijke dan met dierlijke slachtoffers. Weer anderen zijn van elke vorm van geweld van streek, en nog weer anderen laat alles koud. Bij het beoordelen van onderzoek naar de *cruelty link* is het van groot belang dat er inzicht bestaat in de grondhouding van degenen die het onderzoek opzetten, maar ook in die van de mensen die met de onderzoeksresultaten aan het werk gaan: het is denkbaar dat iemand die in de vrouwenopvang werkt, hoopt dat door aandacht voor dierenmishandeling meer gevallen van huiselijk geweld aan het licht komen. Een dierenarts heeft daarentegen vooral oog voor het welzijn van het gewonde dier. Iedereen kijkt vanuit zijn eigen achtergrond. Als we praten over series en correlatie of causaliteit tussen geweld tegen mensen en dieren, dan valt het op dat praktisch nooit de vraag gesteld wordt of waargenomen intermenselijk geweld wellicht ook iets zou kunnen zeggen over risico's wat betreft het ontstaan van geweld tegen dieren. Logische en dus consequente denkers kunnen die vraag eigenlijk niet negeren. De vooraanstaande criminoloog Beirne is een van de weinigen die hierbij stil hebben gestaan: 'Chronologically and causally, one of these propositions looks forward, the other backward. In the one it is proposed that those who abuse animals are more likely than those who do not subsequently to act violent towards humans. In the other, it is held that those who act violently toward humans are more likely than those who do not have previously abused animals.'²⁵

Culturele bias

In het voorgaande is reeds een aantal belangrijke haken en ogen bij onderzoek naar de *cruelty link* aangegeven. Naast methodologische problemen doen zich vooral strubbelingen voor omtrent de grondaannamen van deelnemers aan onderzoek en het debat over geweld. Die uitgangspunten worden echter mede bepaald door culturele achtergronden. Op het terrein van huiselijk geweld wordt al geruime tijd in onderzoek en beleid apart aandacht besteed aan specifieke verschijningsvormen van deze vorm van geweld in verschillende etnische groepen. Op het terrein van huiselijk geweld is dus al bekend dat de culturele achtergrond een belangrijke factor is om rekening mee te houden. Dat geldt ook voor ander onderzoek naar geweld. In dit verband kan bijvoorbeeld gedacht worden aan

24 Cazaux 2001, p. 293; Cazaux 2001/2002, p. 315-319.

25 P. Beirne, *Confronting animal abuse. Law, criminology, and human-animal relationships*, Plymouth: Rowan & Littlefield Publishers, Inc 2009.

onderzoek naar eengerelateerd geweld in verschillende migrantengemeenschappen. Maar opvattingen over dieren zijn ook cultureel bepaald. Door de antropologe Margaret Mead is opgemerkt dat in verschillende samenlevingen dieren andere posities innemen in de belevingswereld van mensen. Onderzoekers naar de *cruelty link* dienen hier alert op te zijn. Hoewel het houden van huisdieren na de Tweede Wereldoorlog een grote vlucht heeft genomen in de westerse wereld, wil dat uiteraard niet zeggen dat er op andere momenten in de geschiedenis en in andere culturen nooit huisdieren zijn gehouden.²⁶ Feit is wel dat relatief weinig bekend is over de opvattingen ten aanzien van huisdieren onder allochtone groepen in westerse multi-etnische samenlevingen. Vaak wordt daar negatief over gedacht; denk in dit verband aan het vooroordeel dat moslims wreed tegen dieren zijn.²⁷ Om die reden is het onderzoek van Endenburg²⁸ zo interessant en verfrissend, omdat zij nu eens niet heeft gekeken naar de associatie van wreedheid gekoppeld aan een specifieke culturele achtergrond. Haar onderzoek onder 500 niet-westerse allochtonen met een Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse achtergrond gaat op andere aspecten in. In totaal bezaten 41 respondenten een huisdier en dat is verhoudingsgewijs minder dan onder autochtonen. Maar over nut en noodzaak van de dierenarts werd positief geoordeeld, en hoewel men de kosten daarvan hoog vond, had men financieel veel over voor de gezondheid van het huisdier.

Herkennen van geweld

Zowel bij geweld tegen mensen als bij geweld tegen dieren doet zich een belangrijk praktisch probleem voor: hoe herken je het? Mensen maken niet altijd bekend dat zij slachtoffer zijn geworden. Gevoelens van schaamte of angst voor de dader kunnen hierbij een rol spelen. Het herkennen en in kaart brengen van psychisch geweld is nog complexer. Is het bij mensen al moeilijk om de gevolgen van geweld inzichtelijk te maken, bij dieren is dat helemaal een karwei. Veterinair patholoog Munro deed onderzoek naar 'non-accidental injuries' bij dieren, dat wil zeggen opzettelijk toegebracht letsel. Zij zond duizend Britse dierenartsen een vragenformulier, dat anoniem kon worden teruggezonden. Ongeveer 400 artsen verleenden hun medewerking. Bijna de helft van hen erkende in de eigen praktijk gevallen te hebben gezien. Het is echter niet eenvoudig om bij dieren die diagnose te stellen. In tegenstelling tot mensen zijn veel van onze huisdieren nogal dicht behaard, waardoor kneuzingen en blauwe plekken (ten gevolge van bijvoorbeeld slaan, schoppen, wurging of verdrinking) minder goed waarneembaar zijn. Dat kan pas nadat een dier geschoren is of indien bij een autopsie de huid verwijderd wordt. Een belangrijk signaal is ook wanneer een dier vaker verdacht letsel heeft of wanneer andere dieren en/of gezinsleden van de eigenaar dergelijk letsel hebben. Verder is het van belang om goed te letten op het gedrag van de eigenaar van

26 J. Serpell, *In the company of animals. A study of human-animal relationships*, Cambridge: Cambridge University Press 1986.

27 E.W. Said, *Orientalism. Western conceptions of the orient*, Londen: Penguin Books 1995.

28 N. Endenburg, 'Huisdieren, dierenartsen en de multiculturele samenleving: huisdieren en de positie van de dierenarts bij niet westerse allochtonen in Nederland', *Tijdschrift voor diergeneeskunde* 2009, 2, p. 54-61.

het dier als deze gevraagd wordt een verklaring te geven voor de verwondingen van het dier. Vindt hij de verwondingen lachwekkend? Reageert de eigenaar boos of geïrriteerd? Enige voorzichtigheid is echter op zijn plaats. Misschien ziet een dier er gehavend of verwaarloosd uit omdat het bijvoorbeeld aan een huidaan- doening lijdt. Het baasje reageert dan misschien als een gebeten hond omdat hij oprecht verontwaardigd is dat iemand het in zijn hoofd haalt om in deze situatie aan mishandeling of verwaarlozing te denken. Het gedrag van een dier laat soms ook sporen van een gewelddadige behandeling zien. Een hond die veel slaag krijgt, kan bijvoorbeeld vals worden. Maar er kan niet automatisch gesteld worden dat elke valse hond in het verleden werd mishandeld.²⁹ Kortom, het herkennen en interpreteren van sporen van geweld op dieren is lang niet zo simpel als het in eerste instantie wellicht lijkt. Een goede ontwikkeling is echter dat tegenwoordig ook dierpathologie mogelijk is bij het Nederlands Forensisch Instituut (NFI).³⁰ Maar hoe zit dat dan met de specialist bij uitstek, de dierenarts? We kunnen wel stellen dat dierenartsen een morele plicht hebben om zich voor dieren in te zetten,³¹ maar ander onderzoek bevestigt het beeld dat ook dierenartsen hier moeite kunnen hebben om geweld te herkennen. Als gewelddadig gedrag herkend wordt, spreken dierenartsen hun cliënten daar niet altijd op aan omdat zij hun privacy niet willen schenden of om agressieve reacties te voorkomen.³²

5 Slot: angst voor ‘valse positieven’

De hiervoor beschreven methodologische problemen zijn stuk voor stuk serieus te nemen, zeker als de link een rol gaat spelen in concreet beleid op het terrein van preventie en aanpak van geweld.³³ Methodologische onachtzaamheid zou immers kunnen leiden tot ‘valse positieven’, dat wil zeggen onterechte beschuldigingen van geweld of overspannen verwachtingen ten aanzien van de kans dat geweld zich voor zou kunnen doen. Sommige critici nemen dit zeer hoog op en spreken bijvoorbeeld consequent over the *presumed link*, dat wil zeggen de veronderstelde relatie tussen intermenselijk geweld en geweld gericht tegen dieren.³⁴ Piper gebruikte in dit verband het door Stanley Cohen gemunte begrip ‘moral panic’. Zij trekt stevig van leer omdat zij zich zorgen maakt dat mensen gestigmatiseerd

29 K. de Lange, ‘Dierenmishandeling. Herkennen van “non-accidental injuries”’, *In Praktijk. Het Vaktijdschrift voor de Praktiserende Dierenarts* 2003, p. 14-16; J. Janssen, ‘Dierenmishandeling. Niet eenvoudig te herkennen’, *Algemeen Politieblad* 2004, 12, p. 14-15.

30 M. den Breejen, ‘Forensische dierpathologie. Van kwaad tot erger’, *Blauw* 2011, 5, p. 20-24.

31 I. Robertson, ‘A legal duty to report suspected animal abuse – are veterinarians ready?’, in: A. Linzey (Ed.), *The link between animal abuse and human violence*, Brighton: Sussex Academic Press 2009.

32 G.J. Patronek, ‘Issues for veterinarians in recognizing and reporting animal neglect and abuse’, *Society and Animals* 1997, 3, p. 1-9; M. Kalkman, ‘Huiselijk geweld treft ook dieren. Dierenarts levert stukje van de puzzel’, *In Praktijk. Het Vaktijdschrift voor de Praktiserende Dierenarts* 2003, p. 8-13; Enders-Slegers & Janssen 2009.

33 Zie bijv. aannames over de ‘cruelty link’ in relatie tot lokaal veiligheidsbeleid: M. Knol, ‘Cruelty link vraagt om aanpassing lokaal veiligheidsbeleid’, *Secondant* 2012, p. 38-41.

34 Zie bijv.: S.R.G. Lea, *Delinquency and animal cruelty: myths and realities about social pathology*, New York: LFB Scholarlu Publishing LLC 2007.

zullen worden en hun levens verwoest zien doordat officiële instanties in die levens ingrijpen op basis van een niet goed onderbouwde maar populaire link tussen intermenselijk geweld en geweld tegen dieren.³⁵ Levin en Arluke onderkennen eveneens het gevaar van de valse positieven, maar zijn optimistischer. Zij denken dat veel problemen ondervangen kunnen worden door het geweld tegen dieren strakker af te bakenen:

“The false positive problem is not reduced by showing a strong relationship between animal abuse and human violence, because there are apparently millions of normal people who have committed animal cruelty (...) [T]he false positive problem can be substantially reduced – if not almost eliminated – by limiting predictive acts of animal abuse to those in which dogs and cats are tortured in a hands-on manner.”³⁶

Als inderdaad alleen naar geweld tegen honden en katten wordt gekeken, wordt de kans op het ontstaan van valse positieven verkleind, maar is er desalniettemin nog steeds geen sprake van een structurele aanpak, laat staan oplossing, van dit probleem. Verder stellen Levin en Arluke dat het voorkomen van valse positieven alleen problematisch is als

‘it serves as a basis for stigmatizing and punishing children. If instead we reach out to youngsters who abuse animals to help them, in order to give them an improved sense of self-esteem and confidence, the false positive problem is minimized. At worst, we might give a few children our assistance when it is not needed. In the process, we will also be reducing animal cruelty.’³⁷

Hoewel het te hopen is dat Levin en Arluke gelijk hebben, klinkt een dergelijke uitspraak toch een beetje als *wishful thinking*. Kunnen we hier nou werkelijk de door criticasters zoals Piper uitgesproken vrees voor valse positieven mee van tafel vegen? Wetenschappers, onder wie criminologen, die onder meer ten behoeve van beleid onderzoek doen naar deze link, dienen in de eerste plaats de serieuze methodologische problemen te erkennen en deze bovendien openhartig en helder te verwoorden. Zo ruw, grof en onbehouden als geweld zich kan uiten, zo exact, fijnmazig en gericht dienen de theoretische onderbouwing en praktische uitwerking van een aanpak van geweld te zijn. Dat is in het belang van zowel mensen als dieren.

35 H. Piper, ‘Echoes of the Satanic panic’, 2007. www.spiked-online.com/index.php/site/article/3894.

36 Levin & Arluke 2009, p. 169.

37 Levin & Arluke 2009, p. 169.